

KRONİK

Hrant Dink Cinayetinin Düşündürdükleri

Murat Sevinç, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Araştırma Görevlisi

2007 yılının ilk ayına damgasını vuran ve görünen o ki gelecek ayların gündemini de etkileyecek olay ne yazık ki bir suikast oldu. Agos Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink, 19 Ocak 2007 gününün öğleden sonrasında, İstanbul'un göbeğindeki gazete binasının kapısında güpegündüz vurularak katledildi. Hrant Dink sadece bir gazetenin genel yayın yönetmeni değil, aynı zamanda Ermeni asıllı bir yurttaş, sol görüşlü bir entelektüeldi. Bu özellikler bir araya gelince katledilmesi de sadece bir 'cinayet' olmanın ötesinde anlamlar taşıyor kuşkusuz.

Dink suikasti farklı yönleriyle incelenmeye muhtaç. Suikastin öncesinde, 19 Ocak ve sonrasındaki kovuşturma günlerinde ve cenaze sonrasında yaşanan olayların, ayrı ayrı ve sosyal bilimlerin farklı disiplinleri tarafından incelenmesi, değerlendirilmesi gerekir. Söz konusu değerlendirmelerin tümünü yapmak bir kronik yazısında pek mümkün olmadığı gibi, bu satırların yazarının gücünü de çok aşmaktadır. Dolayısıyla burada, sadece bu üç aşama kısaca belirginleştirilmeye çalışılacaktır.

Öncesi

Suikast ile 26.9.2004 gün ve 5237 sayılı TCK (Türk Ceza Kanunu)'nin tartışmalı 301. maddesi arasında bir bağ olduğunu düşünmek sanırım çok yanlış olmaz. Bu doğrudan bir ilişki değil kuşkusuz; ancak Hrant Dink'in kamuoyunda bu denli tanınmış bir yazar oluşunun, emniyet tarafından el konulan bilgisayarında binlerce tehdit mesajı bulunmasının, basınının bir kısmı ve belli bazı gruplar tarafından sürekli hedef gösterilmesinin temelinde, eski TCK'nin 159. maddesinden (159. maddenin yeni TCK'deki muadili 301. maddedir; dolayısıyla bu yazıda 159. değil 301. madde ve içeriği söz konusu edilecektir) yargılanması yatmaktadır. Bunu inkârın en hafif ve terbiyeli deyimle 'naiflik' olacağı söylenebilir. Bilindiği gibi Dink ve diğer kimi tanınmış yazarlar (Orhan Pamuk ve Elif Şafak gibi) hakkında, benzer nedenlerle dava açılmıştı. Söz konusu hükmün içeriğine ilişkin bilgi son başlık altında verilecektir.

Dink hakkındaki dava, Agos'ta yayınladığı bir yazı dizisinin sekizinci bölümündeki 'Ermenistan'la Tanışmak' başlıklı yazısındaki ifadeleri nedeniyle açılmıştır. Yazar hakkında düşüncelerini ifade ederken Türklüğü aşağıladığı (Türklüğün tahkir ve tezyif edilmesi) gerekçesiyle Şişli Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulunulmuştur. Suç duyurusunda bulunan, adı Büyük Hukukçular Birliği olan küçük bir avukat topluluğunun başındaki avukat K. Kerinçsiz'dir. Bunun üzerine, İstanbul Üniversitesi öğretim üyelerinden oluşan bilirkişi grubu yazıyı değerlendirmiş ve 'hakaret (tahkir ve tezyif)' olmadığına hükmetmiştir. Savcı, bilirkişi raporuna rağmen cezalandırılmasını talep etmiş ve mahkeme sanık Dink'in altı ay hapis cezasıyla cezalandırılmasına karar vermiştir (Dink bu karara tepki gösterip kabullenemediğini söylediğinde de hakkında bu kez, 'yargıyı etki altında bıraktığı' gerekçesiyle dava açılmıştır). Bu arada mahkumiyet kararı Yargıtay'a götürülmüş, Yargıtay C. Başsavcılığı, yazıda suç unsuru bulunmadığı gerekçesiyle mahkumiyet kararının bozulmasını talep etmiştir. Ancak Yargıtay 9. Ceza Dairesi bu görüşe katılmayınca (7.10.2005, S.184-1082) Başsavcılık davayı bu kez Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na taşımış, ve Genel Kurul, 'oy çokluğuyla' Başsavcılığın itirazının reddine vermiştir (11.6.2007, E.2006/9-169, K.2006/184). Haklarında aynı gerekçelerle dava açılan yazarlar O. Pamuk ve E. Şafak ise, 'teknik çözümlerle' beraat etmişlerdir.

Hrant Dink tüm bu süreçte gerici güçlerin hedef tahtası haline gelmiş, basında, adliye önlerinde taciz edilmiş, ölüm tehditleri almıştır. Suikast sonrası basından öğrenildiğine göre korunmayı talep etmiş ancak korunmadığı gibi, 2004'te İstanbul Valiliği'ne davet edilip yazılarının 'tahrik' derecesi konusunda kibarca uyarılmıştır.

Suikast ve cenaze töreni

Dink'in yazar, sol görüşlü ama hepsinden önemlisi Ermeni asıllı olması, suikastın, ulusal ve uluslararası alanda büyük tepki çekmesine ve tartışılmasına neden oldu. Cinayetin ardından devlet büyüklerinin verdiği demeçler, basınının 'usta' kalemlerinin döktüğü gözyaşları 'alışılan' ve 'beklenen' yazı ve görüntüler arşivdeki yerini aldı. Emniyet yetkililerinin belirttiğine göre, daha önce denenmemiş şekilde zanlının kameralara takılan görüntüleri basınla paylaşıldı ve zanlı burada anlatılmasına gerek olmayan bir dizi polisiye eylemler sonunda yakalandı. Yakalanmasının ardından ortaya çıkan (şimdilik) bağlantılar, suikastta uluslararası bir iz var mı bilinmez ama, ulusal 'parmak'ların ne denli dehşet verici olduğunu ortaya koydu. Dink için düzenlenen cenazeye yüz binlerce insan katıldı ve katılımcılar daha sonra yoğun tartışmalara, karşı çıkışlara neden olan sloganlar attılar. Bir Ermeni

yurttaşın katledilmesi karşısında duyulan tepkiyi dile getirmek, moda tabirle 'empati' kurabilmek niyetiyle dile getirilen (Hepimiz Hrant'ız, Hepimiz Ermeniyiz gibi) sözler, sonrasında, yeni bir milliyetçilik furçasının başlamasına da neden oldu. Hepimiz Ermeniyiz dendiğinde Ermeni'ye dönüştüğünü ve bunun da kötü bir şey olduğunu düşünenler, cenaze sonrasında hiç gecikmeden tepkilerini sergilemeye başladılar. Yani bu suikast, slogancılara, katılımcılara ve onlara sempatiyle yaklaşanlara 'mozaik değil mermer olduğumuzu' bir kez daha hatırlatıp hadlerini bildirmek isteyenler tarafından da fazlasıyla kullanıldı. Zanlının hızla yakalanması devlet için bir övünç kaynağı olurken, takip eden bir iki gün içinde yaşanan karmaşa, zanlıyla fotoğraf çekilmek için yarışan bazı kamu görevlileri olduğunun saptanması, devlet kurumları arasında yaşanan atışmalar, emniyet görevlilerinin yadırgatıcı açıklamaları, bir yandan yaşadığı sevinci devletin kursağında bırakırken, diğer yandan basındaki bilgi kirliliği ve örgütlenme sorunlarını da gözler önüne serdi.

Cenaze sonrası

TCK'nin tartışılan 301. maddesi, 'Türklüğü, Cumhuriyeti, Devletin kurum ve organlarını aşağılama' başlığını taşıyor. Hükme göre; "(1) Türklüğü, Cumhuriyeti veya Türkiye Büyük Millet Meclisini alenen aşağılayan kişi, 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini, Devletin yargı organlarını, askeri veya emniyet teşkilatını alenen aşağılayan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (3) Türklüğü aşağılamanın yabancı bir ülkede bir Türk vatandaşı tarafından işlenmesi halinde, verilecek ceza üçte bir oranında artırılır. (4) Eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç sayılmaz." Hükümdeki 'Türklüğü' ifadesi, Dink'in yargılandığı eski TCK'nin 159. maddesinde de yer almaktaydı. Eski düzenlemedeki sistematik ve öngörülen ceza oranları farklıydı. Yeni TCK, hapis cezalarında değişiklik ve son bentteki 'eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları' ifadesiyle hayli (!) özgürlükçü bir 'ek' yapmış oldu. Tabii neyin eleştiri olup olmadığına karar verecek olan makam yargı olacaktır.

Hrant Dink'in cenazesi sonrasında, TCK'nin 301. maddesine ilişkin tartışmalar, koyu milliyetçi reflekslerle birlikte yol aldı. Bazı uluslararası kurumların da bu maddenin kaldırılması ya da değiştirilmesi yönündeki talepleri bildik, tanıdık yanıtlar buldu. Düzenlemeye ülke içinden gelen tepkilere yönelik yanıtlar da hayli çarpıcı. Tüze (hukuk), akademi, siyaset, yargı ve diplomasi (bazı emekli diplomatlar) çevrelerindeki '301. madde savunucuları' suikast ile 301. madde arasında herhangi bir bağ kurulmasının, 'dış mihrakların' oyununa gelmek olacağını, maddenin gerekli olduğunu, aksi takdirde her isteyenin kendinde Türklüğe ve simgelediği değerlere hakaret etme hakkını bulacağını

savunmaktadır. Kuşkusuz 301. maddeyi savunanların tamamının aynı siyasi yelpazede olmadığını da söylemek gerek. Kimi anti-emperyalizme vurgu yaparken kimi, doğrudan ırk, köken üzerinde durmaktadır. Ancak hangi görüşte olurlarsa olsunlar, söz konusu kişilerin, hükmün değiştirilmesi/kaldırılması gerektiğini savunanların ‘ihamet içinde’ ya da en hafif adlandırmayla ‘saf’ olduklarını düşündükleri gözlemi de sanırım çok yanlış olmaz.

Mayıs 2005’te düzenlenecekken ertelenen ve uzun/bezdirici bir tüze tartışmasının ardından Eylül 2005’te Bilgi Üniversitesi’nde gerçekleştirilen, bilinen adıyla “Ermeni Konferansı” hakkında (Mayıs ayında), “Bu, Türk Milletini arkadan hançerlemektir...” açıklamasını yapan Adalet Bakanı Cemil Çiçek’in başında olduğu kurum, bir süre önce konuya ilişkin bir rapor hazırlamıştır. Rapor (basında yer aldığı kadarıyla), Avrupa’daki 301. madde muadili yasa hükümlerine göre yapılan yargılamalardan ve verilen cezalardan söz etmektedir. Ancak basında yer alan haberlerden anlaşıldığı kadarıyla bu rapor da 301. maddeyi olduğu şekliyle savunmak için yeterli değildir. Çünkü adı geçen ülkelerde, Almanlığı, Hollandalılığı, Avusturyalılığı aşağılamak gibi suçlar bulunmamaktadır. Örnek gösterilen yasal düzenlemeler incelendiğinde yasaklamaların çoklukla, bir grubun aşağılanmasına ve nefret içerikli söylemlere ilişkin olduğu görülmektedir (konuya ilişkin olarak Yrd. Doç Dr. Kerem Altıparmak’ın, 7.2.2007 günü BİA Haber Merkezi internet sayfasındaki görüşleri önerilebilir). Üstelik, konuyla ilgilenen herkes, bu tür davalarda, dava açılmasına gerekçe gösterilen eylemlerin tek tek incelenmeye muhtaç olduğunu, istatistiksel verilerin yanıltıcı olduğunu bilir. Başka ülkelere örnek bulma gereksinimi duymadan, sadece Türkiye’deki ilgili davalar incelendiğinde de, her olayın kendi özgünlüğü içinde ele alındığı anlaşılacaktır. Tabii 301. madde yanlılarının, Batı demokrasilerinden, özellikle Avrupa Birliği üyesi devletlerden örnekler bulmaya çalışması, bu örnekler sarılmaları, çok manidar ve hararetle Türkiye’nin AB’ye girmesi gerektiğini savunanlar için son derece mutluluk vericidir.

Bu sorunun tartışılmasını ceza tüzmesini benden daha iyi bilenlere bırakıp son olarak şunu vurgulamak istiyorum. Ceza tüzmesi, belirsiz sözcüklerden, tanımlanması güç kavramlardan özellikle sakınılması/arındırılması gereken bir alandır. 301. maddedeki Türklük ifadesi doğrudan ırksal çağrışım yapmaktadır. Bu hükme, örneğin bir Ermeni yurttaş aşağılandığında, onu da Türk ulusundan sayıp başvurulacağına ikna olmak için hiçbir gerekçe yok. Bugüne dek Ermenilerin zaman zaman basınımızda da nasıl aşağılandığını, Ermeniliğin neredeyse küfürle eşdeğer tutulduğunu arada bir gazete okuyan herkes bilir. Dolayısıyla düzenlemenin tanıma muhtaç ve o ölçüde de ‘can yakıcı’ olduğu söylenmelidir. Üstelik Dink’in mahkumiyeti, Cemil Çiçek ve Abdullah Gül’ün, “bugüne dek hapse giren var mı?” sorusunu da yanıtlamış oldu. Ayrıca Dink’in

KITAP İNCELEMESİ

son yazısında dile getirdiği gibi, bir insanı cezalandırmanın ve yaşamını çekilmez hale getirmenin tek yolu onu cezaevine kapatmak değildir. Bu nedenlerle 301. madde üzerine tekrar tekrar düşünülmelidir. Milliyetçilik, Türklük, Türk milliyetçiliği gibi ifadeler kolayca sarfedilemez. Bu nedenledir ki, 1924 Anayasası'nın 2. maddesinde milliyetçilik, devletin temel niteliklerinden biri olarak sayılmışken 1961 Anayasası (İkinci Dünya Savaşı'nda yaşanan acıların, faşizm deneyiminin sonucunda) 'Türk Milliyetçiliği'ne Başlangıç kısmında, bu milliyetçiliği 'tanımlayarak' yer vermiştir (156. maddeye göre Başlangıç Anayasa metnine dahildi). 1982 Anayasası ise hem başlangıcında hem de ikinci maddesinde 'Atatürk Milliyetçiliğinden' söz etmektedir ve bu tanım da 'ırk' çağrışımı yapan bir milliyetçilik olarak anlaşılmalıdır. Nitekim Anayasa Mahkemesi de birçok kararında bu düşünceyi doğrular yönde karar vermiştir.

Tüm bu davalar sürecinde fazlaca tartışılmayan ama kanımca yaşamsal önemde olan bir konu da 'hakim vicdanı' sorunudur. 1982 Anayasası'nın Mahkemelerin Bağımsızlığı başlığını taşıyan 138. maddesine göre hakimler, "...Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler." Yani bir hakim, yargılamada başvurduğu kaynaklardan biri vicdandır. 301. maddenin dördüncü bendindeki (eski TCK'de olmayan) düzenleme de, 'eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz' diyerek, neyin eleştiri, neyin suç kabul edileceğinin saptanması yetkisini açıkça hakime bırakmıştır. Bu durumda, hakim vicdanı ve o vicdanı yaratan koşulların önemi nasıl inkar edilebilir? Unutulmamalıdır ki, Hrant Dink, 'vicdan' sahibi insanların yaptığı yasalar gereği yargılandı, yine onun yargılanması için başvuruda bulunan avukatlar, bilirkişi heyeti ve Başsavcı'nın karşı yöndeki görüşüne rağmen mahkumiyet kararı veren hakimler de vicdan sahibiydi. Aynen, Dink'i vurduğu ileri sürülen 17 yaşındaki bir genç gibi. Vicdanı yaratan koşullar, özellikle tüze eğitimi alan ve verenlerin geçtiği 'eğitim' tornası yeniden sorgulanmalıdır. Bu ülkede, herhangi bir yasa kuralının, hakimlere konferansların bilimselliğini saptama yükümlülüğü getirmediği ve bir avukat grubuna küppeleriyle aydın yıldırma emri vermediği unutulmamalıdır.

Sonuç olarak, 19.1.2007 günü öğleden sonrası, Ermeni asıllı Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı bir aydın, güpegündüz, herkesin gözü önünde, gazetesinin kapısında öldürüldü. Hrant Dink son yolculuğuna çıkarken, ülkesinde, çözülmesi hiç de kolay olmayan sayısız soru ve sorun bıraktı.